

ze Saint-Amour, jehož díla byla hluboce ukotvena v protimendikantské polemice; také Mikuláš z Drážďan vystupuje jako autor; jenž do svého myšlenkového světa nasál mnohá stereotypní protimendikantská témata. V případě Mikuláše z Drážďan upozornil Marin mimo jiné na profetické texty mylně připisované Hildegardě z Bingenu, čímž otevřel důležité badatelské téma. Odpor k mendikantům, ve velkém převzatý českými autory ze západoevropské tradice, má v Marinových úvahách o reformním hnutí klíčovou pozici. Tím činí z české reformy alespoň v jedné z jejích vrstev součást širokého evropského proudu. Českému čtenáři, který přivykl zaběhnutým historiografickým interpretacím, tak nabízí velmi inovativní pohled.

Kniha je rozdělena na čtyři části, v nichž autor postupně analyzuje fenomény, které spoluvytvářely reformní prostředí, a skupiny, jež se do něj zapojily. Postupně tak představuje snahy vysokých představitelů církevní hierarchie o reformu diecézního kléru, zmíněný kontext střetu světského duchovenstva a mendikantů, neopomenutelný vliv Viklefova učení, reformní smýšlení a snahy univerzitních mistrů, a to včetně těch německých, nostalgii po uspořádání prvotní církve, důležitou otázku eucharistie a častého přijímání i fenomén laické zbožnosti a vytvářivších se skupin zbožných laiků. Nezapomíná ani na problematiku národní příslušnosti hlasatelů reformy.

Svou knihu publikoval Olivier Marin ve Francii již roku 2005. Po dlouhých dvanácti letech se jí dostalo i českého překladu, což velmi vítaně usměrnilo a ještě usměrně přemýšlení českých historiků o dění v druhé polovině 14. a prvních dvou desetiletích 15. století. Převést Marinův komplikovaný, rafinovaný jazyk do češtiny byl jistě nesnadný úkol. Překladatelka se ho zhostila statečně, textu by nicméně prospěla revize v místech, kde česká verze špatně převádí svou předlohu (a tím autorovi knihy neprávem podsovává chybné interpretace). Pokud Marin například mluví o tom, že „Milíč, následujeme-li Matěje z Janova, věřil svého času, že rozpoznal Antikrista v císaři Karlu IV.“ (s. 379 francouzského originálu), nekoreponduje to s překladem, který uvádí, že „Milíč [...] po vzoru Matěje z Janova svého času věřil, že rozeznává Antikrista v osobě císaře Karla IV.“ (s. 266 českého překladu).

Čeští historici mívají tendenci, mnohdy oprávněnou, pohlížet na zahraniční badatele, kteří se věnují bohemikálním tématům, s primární nedůvěrou. Olivier Marin již před mnoha lety přesvědčil, že v jeho případě to není potřeba. Kniha o pražském reformním hnutí je mimořádně kvalitním, komplexním zpracováním dané

problematiky, jež vneslo do české historiografie neobyčejně inspirativní perspektivy zkoumání. Možná ještě nějaký čas nebudeme s určitostí vědět, proč husitství vzniklo v Praze, pro přemýšlení o tom však máme k dispozici mnohé nové impulzy.

PAVLÍNA CERMANOVÁ

DĚJINY UMĚNÍ

Slovanský klášter Karla IV. Zbožnost, umění, vzdělanost / The Slavonic Monastery of Charles IV. Devotion, Art, Literary Culture, ed. KATEŘINA KUBÍNOVÁ, Artefactum, Praha 2016

143 s., ISBN 978-80-86890-84-5

Katalog *Slovanský klášter Karla IV.* zprostředkovává dvoujazyčné texty a popisky stejnojmenné výstavy, konané ve spolupráci Ústavu dějin umění, Slovanského ústavu a Kabinetu hudební historie Etnologického ústavu AV ČR v květnu až listopadu 2016 v prostorách kláštera Na Slovanech. Tato karlovska fundace k sobě vždy přitahovala zájem mnoha odborníků, záměrem hlavních autorek Kláry Benešovské a Kateřiny Kubínové tedy bylo především srozumitelné představení dosavadních výsledků bádání širší veřejnosti, čemuž odpovídá také stručnost a výstižnost textů.

Podnázev výstavy *Zbožnost, umění, vzdělanost* nastiňuje tři tematické celky, které jsou společným jmenovatelem zaštiťujícím fond dochovaných výtvarných a literárních památek. Uvedené soubory jsou představeny menšími subtématy, jež svým rozsahem nepřekračují jednu stranu. Jednotlivé body zájmu jsou přehledně uchopeny stručným textem na reversu a fotografiemi s popisky na aversu každé dvoustrany. Čtenář si tak snadno udělá představu o struktuře výstavy, která měla ve vlnu výhody prezentování tématu in situ a jejíž doprovodné texty je možno si prohlédnout v klášteře dodnes.

První část *Počátky kláštera a jeho architektura* přibližuje nejstarší dějiny fundace a představuje Slovany v kontextu urbanismu Nového Města pražského. Autorky K. Benešovská a K. Kubínová kladou důraz na tezi spojující klášter s ceremonii ukazování relikvií u příležitosti svátku Kopí a hřebů Páně na dnešním Karlově náměstí; fundace je v textu vnímána jako zcela výjimečná,

což je ovšem příznačné pro hodnocení mnoha dalších karlovských památek. Druhý tematický celek představují texty Václava Čermáka a Tomáše Slavického věnující se hlaholskému písemnictví. V. Čermák se zabývá otázkou, jak se Karel IV. mohl dozvědět o působení věrozvěstů, zda z domácí tradice nebo během své cesty do Itálie roku 1337. Příchod chorvatských benediktinů do kláštera Na Slovanech dává do souvislosti s chorvatským městem Senj, oproti obvykle zmiňovanému klášteru sv. Kosmy a Damiá na na ostrově Pašman v zadarském biskupství. Kapitola o slovanském liturgickém zpěvu, zpracovaná ve spolupráci s T. Slavickým, upozorňuje na význam tzv. Strahovského hlaholského graduálu (jde o zlomek hlaholského notového zápisu). Mezi další prezentované českohlaholské texty patří nápisy, pergamenové kodexy a mimo jiné i Česká bible hlaholská (též Vyšebrodská). Její vazba na chorvatské prostředí nastiňuje česko-chorvatské literární vztahy, které mohly dát podněty pro vznik českého diakritického pravopisu.

Největší část katalogu je věnována nástěnné výmalbě známé jako Emauzský cyklus, o níž Kateřina Kubínová pojednala již ve stejnojmenné monografii (Praha 2012). Právě ona je i autorkou příslušných hesel. Jednotlivé náměty pomáhají určit nejen latinské přípisky u malovaných scén, tzv. *tituli*, ale rovněž popis Emauzského cyklu z rukopisu univerzitní knihovny v Uppsale, zpřístupněný roku 1994 a datovaný do 15. století. Ten pomohl upřesnit a doplnit náměty maleb, jejichž vznik je kladen do konce šedesátých a začátku sedmdesátých let 14. století. Témata představující dějiny spásy, jež Písmo vykládají pomocí tzv. předobrazů (starozákonní události předznamenávají život Krista), označuje K. Kubínová za „originální monumentální variantu Zrcadla lidské spásy“. Otázka autorství rukopisu, který byl původně spojován přímo s prostředím Emauzského kláštera, je v katalogu oproti předešlé monografii rozšířena o neznámého švédského studenta, jenž pobýval v Praze na počátku 15. století.

Pro laického pozorovatele bývá obtížné se ve fragmentech maleb orientovat bez detailního vedení v rozvrhu kompozic. Tomu se snažil katalog vyhnout a každému poli výmalby je proto vyčleněna dvoustrana s přepisem dochované nápisové pásky (ze starší fotodokumentace), příslušnou scénou z uppsalského rukopisu, popisem a krátkým komentářem. Uvedeny jsou také odpovídající kapitoly *Zrcadla lidské spásy*, *Zlaté legendy* a biblické odkazy. Malby jsou v katalogu dokumentovány dvěma způsoby, a to fotograficky a kresebně. Ovšem ani kvalitně zpracované kresby a fotografie samy o sobě bohužel nevyváží absenci

celkového rozvržení jednotlivých polí. Výklady a čtení, které je zde popisováno a komentováno, tak není pro čtenáře dobře čitelné a pochopitelné, pokud nestojí v ambitu přímo před malbou, v níž se vyzná jen s pomocí zmíněných kreseb dílčích částí kompozic. Katalog je tedy bez předchozí návštěvy výstavy či kláštera použitelný jen pro ty badatele, kteří se v rozvržení jednotlivých výjevů dobře orientují; zatímco malby dokážou žít bez katalogu, katalog bez nich žít nedokáže.

Polemizovat lze také s odlišením vrchních scén od spodních jinou formou nadpisu. Užitím téhož fontu, který lze nalézt u nadpisů ostatních kapitol, chtěly autorky pravděpodobně zpřehlednit orientaci, výsledek je však sporný. Pokud nadpisy slouží jako označení jednotlivých skupin exponátů a zároveň uvozují dílčí texty k tematicky vymezeným celkům, pak se stejná forma bez použití vysvětlení stává nefunkční. Čtenář je postaven do role, v níž musí nejen znát výjevy, ale ještě být ve střehu a kontrolovat, zda formální úprava textů má stále stejnou hierarchii.

Katalog nástěnných maleb doplňují v závěru knihy dvě stručné stati. Lukáš Matoušek se zabývá hudebními nástroji, jež se objevují na výjevech s anděly na klenbě ambitu a jsou spojovány s dílčím působícími na Karlštejně. Závěrečná kapitola z pera Kláry Benešové potom slouží spíše jako můstek spojující osudy kláštera ve středověku se současností.

Hlavním kladem katalogu je shromáždění komparačního materiálu v podobě literárních zdrojů, fotografií maleb a jejich kresebných kompozic. K plnému využití tohoto fundusu je ale třeba stát přímo pod malbami, neboť jedině tak lze získat potřebný kontext. V každém případě publikace přesahuje svým významem obdobné katalogy krátkodobých výstav a prezentované výsledky jsou pro další bádání velkým přínosem.

BARBORA UCHYTILOVÁ

Jaroslav SOJKA, *Katedrální motivy v české gotické architektuře a užitém umění doby okolo roku 1400*, Správa Pražského hradu, Praha 2019

437 s., ISBN 978-80-88315-02-5

Publikace vydaná v rámci výstavy *Český a římský král Václav IV. Gotické umění krásného slohu kolem roku 1400*, konané v Císařské konírně na Pražském hradě od 16. srpna do 3. listopadu 2019, se snaží zmapovat výskyt a šíření tzv.